כב א ב ג מיי' פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ו סמג לאוין רסו:
כג ד מיי' פ"ג מהלכות ממרים הלכה ג:
כד ה מיי' פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ה:
כה ו מיי' פ"ו מהלכות לולב הלכה כ:
כו ז מיי' פ"י מהלכות תמידין הלכה ו:

תורה אור השלם

1. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת: שמות לד כא
2. אֲדַיִן דָּנִיֵּאל דִּי שְׂמֵהּ בֶּלְטְשַׁאצַּר אֶשְׁתּוֹמֵם כְּשָׁעָה חֲדָה וְרַעְיוֹנֹהִי יְבַהֲלִנֵּהּ עֲנָה מַלְכָּא וְאָמַר בֶּלְטְשַׁאצַּר חֶלְמָא וּפִשְׁרָא אַל יְבַהֲלָךְ עֲנָה בֶּלְטְשַׁאצַּר וְאָמַר מָרִי חֶלְמָא לְשָׂנְאָךְ וּפִשְׁרֵהּ לְעָרָךְ: דניאל ד טז
3. וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבָּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיי שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: ויקרא כה ד

רבינו חננאל

כי אתא רב דימי אמר, יכול ילקה על התוספת, ונסיב לה תלמודא לפטורא. מאי תוספת, ר' אלעזר אמר חרישה שהיא תוספת על הזריעה ועל הקצירה, דאתיא מכלל ופרט. ג) א"כ כל הני פרטי למה לי, והדין הוא תלמודא דנסיב לפטורא. פרטיתן, הזורע והזומר וקורצו ובוצר, למה לי, אלא ללמדך דאהני תולדות דזומר ובוצר הוא דמיחייב, אתולדות אחרנייתא לא מיחייב. ור' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים לפני, ראש השנה, להיות חורשין באילן ערב שביעית עד העצרת, אע"פ שנהנה האילן בחרישה זו בשנה השביעית. ובשדה הלבן עד הפסח. וכך, אמרו, יכול ילקה על תוספת ראש השנה, וכו' עקיבא דמרבה להו מבחריש ובקציר תשבות, ואמר, אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית, שהרי כתיב שדך לא תזרע, אלא חריש של ערב שביעית שנכנס בשביעית כו', ונסיב לה קרא לפטורא, כדאמרן ירושלמי בשביעית,

ג) באיסור שני פרקים הללו התירו, ובאו, אחרי כן בשעה שאסרו והתירו למקרא סמכו. בחריש, (ובחריש) [ובקציר], איזהו חריש אסור, בחריש, שקצירו אסור, ואיזהו, חריש של ערב שביעית, שנכנס לשביעית. ובקציר שחרישו אסור, ואיזהו, חריש של שביעית שיצא למוצאי שביעית. וכשהתירו אחריהן למקרא סמכו, והא כתיב הכא בשביעית שבת, וכתיב בשבת בראשית שבת, מה ערב שבת בראשית אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה, אף ערב שבת שביעית אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה. אם כן למה נאמר עד העצרת, שעד כאן יפה לפרי ומיכן ואילך מנבל פירותיו. ומקשינן, היכי מבטל רבן גמליאל תקנת הלל ושמאי, והתנן אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין. ופרקינן, תיקנו שמאי והלל תקנה זו והתנו שכל הרוצה לבטל יבוא ויבטל. ומקשינן, וכי דבית הלל ושמאי הן, והא הלכה למשה מסיני הן, דאמר ר' יוחנן עשר נטיעות, והן אלו ששנינו במס' [שביעית] פרק ראשון עשר נטיעות מפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש [השנה]. פירוש, מהכא שמעינן שהנטיעות הן שמותר לו לחרוש להן בששית עד ראש השנה. אבל האילנות שכבר עשו פירי וזיקנו אין חורשין להן בששית עד ראש השנה. בתחלת פרק ראשון ממס' שביעית, עד מתי חורשין שדה האילן ערב שביעית, בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי. שהחרישה תועיל לפירות שבאילן שהן הפירות השנה הששית. אבל אם נכנס הקיץ, וגמרו הפירות, ואין החרישה מועלת לאותן הפירות כלום, נאסר בחרישה. שהחרישה אותו (העץ) [הנה] אינה מועלת לשנה הששית כלום, ונעשה כאילו הוא חורש לשביעית, ושיערו בית הלל אותו הנה, עצרת. וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו. ומנא תימרא דשני לן בין נטיעה לאילן, כדתנן במס' שביעית פ"א, עד אימתי נקראו נטיעות, ר' אלעזר בן עזריה אומר עד שיחולו, ר' יהושע אומר בת שבע שנים, ר' עקיבא אומר נטיעה כשמה. אילן שנגמם, פי' שנתחך והוציא חילופין, מטפח ולמטה כנטיעה, מטפח ולמעלה כאילן, דברי ר' שמעון. מכאן דשני לן בין נטיעה לאילן. ש"מ, מדהתיר לחרוש לנטיעות עד ראש השנה, מכלל שאין חורשין לאילן עד ראש השנה. ומן ההלכה שמעינן, ולא מדבית שמאי ובית הלל. וערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני הן. ופריק ר' יצחק, כי אתאי הלכתא ג) לל'. כדתנן בשביעית בפ' שיני, אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ראש השנה. ואתו בית שמאי ובית הלל התקינו, מפסח לשדה לבן ומעצרת לשדה האילן. ושקלו וטרו

ג) נרלה דל"ל ונסיב לה תלמודא לפטורא דל"ה כל הני. ד) נרלה דל"ל ר"ג ובית דינו התירו בתוספת ג' פרקים הראשונים ר' אחא כשם ר"י בשעה שאמרו למקרא סמכו ובשעה שהתירו למקרא סמכו אחריהן ר' אחא כתיב וקציר תיחוה תרים וקציר תיחוה תסגור זהו תרים על ערב שביעית שנכנס לשביעית וקציר של שביעית שיוצא למוצאי שביעית וכו'. ג) ל"ל כי אתאי הלכתא ג' יום לפני ר"ה פי' כדתנן וכו'.

רבי אלעזר אומר חרישה. מהכא ליכא למימר (ג) דתסתייס דר' אלעזר לעיל דאמר אינו לוקה דליכא למימר דדרבי אלעזר לא שמיע ליה הא דאמר לקמן דהתירו מוספת שביעית הלכך הוה אמר הכי דליכא לפרש מילתא דרב דימי אלא בחרישה אבל לדידיה מסור ולוקה דלא ס"ל אי נמי דכיון דאיתא בהדיא כי הך לעיל דמילי דחרישה אינו צריך לומר דבתוספת אלא בחרישה דוקא הוא דלוקה דהא ס"ל דלוקה על תוספת ראש השנה דאתיא [1] מבחריש ובקציר תשבות ונסיב לה תלמודא לפטורא כדבעינן למימר לקמן מאי ימים שלפני ראש השנה כדתנן [ד] עד מתי חורשין בשדה אילן ערב שביעית בית שמאי אומרים כל זמן שיפה לפרי וב"ה אומרים [א] א עד העצרת וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו [ב] ועד מתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית משתכלה הלחה וכל זמן שבני אדם חורשים ליטע מקשאות ומדלעות ר' שמעון אומר א"כ נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו [ג] אלא בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד העצרת [ד] (וב"ה אומרים עד הפסח) ואמר ר' שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא רבן גמליאל ובית דינו [ג] נמנו על שני פרקים הללו ובטלום אמר ליה רבי זירא לר' אבהו ואמרי לה ריש לקיש לר' יוחנן רבן גמליאל ובית דינו היכי מצו מבטלי תקנתא דב"ש וב"ה והא תנן [ד] אין ב"ד יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין [ה] [2] אשתומם כשעה חדא אמר ליה אימור כך התנו ביניהן כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל דידהו היא הלכה למשה מסיני היא דאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן [ו] [ה] עשר נטיעות [ו] [ז] וניסוך המים הלכה למשה מסיני אמר רבי יצחק כי גמירי הלכתא שלשים יום לפני ראש השנה ואתו הני תקון מפסח ומעצרת ואתנו בדידהו כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל והני הלכתא נינהו קראי נינהו [ו] (דתנן) [ח] [1] בחריש ובקציר תשבות ר' עקיבא אומר אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר [3] שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אלא חריש של ערב שביעית שנכנס

כי אתא רב דימי. מהכא ליכא למימר (ג) דתסתייס דר' אלעזר לעיל דאמר אינו לוקה דליכא למימר דדרבי אלעזר לא שמיע ליה הא דאמר לקמן דהתירו מוספת שביעית הלכך הוה אמר הכי דליכא לפרש מילתא דרב דימי אלא בחרישה אבל לדידיה מסור ולוקה דלא ס"ל אי נמי דכיון דאיתא בהדיא כי הך לעיל דמילי דחרישה אינו צריך לומר דבתוספת אלא בחרישה דוקא הוא דלוקה דהא ס"ל דלוקה על תוספת ראש השנה דאתיא [1] מבחריש ובקציר תשבות ונסיב לה תלמודא לפטורא כדבעינן למימר לקמן מאי ימים שלפני ראש השנה כדתנן [ד] עד מתי חורשין בשדה אילן ערב שביעית בית שמאי אומרים כל זמן שיפה לפרי וב"ה אומרים [א] א עד העצרת וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו [ב] ועד מתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית משתכלה הלחה וכל זמן שבני אדם חורשים ליטע מקשאות ומדלעות ר' שמעון אומר א"כ נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו [ג] אלא בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד העצרת [ד] (וב"ה אומרים עד הפסח) ואמר ר' שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא רבן גמליאל ובית דינו [ג] נמנו על שני פרקים הללו ובטלום אמר ליה רבי זירא לר' אבהו ואמרי לה ריש לקיש לר' יוחנן רבן גמליאל ובית דינו היכי מצו מבטלי תקנתא דב"ש וב"ה והא תנן [ד] אין ב"ד יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין [ה] [2] אשתומם כשעה חדא אמר ליה אימור כך התנו ביניהן כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל דידהו היא הלכה למשה מסיני היא דאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן [ו] [ה] עשר נטיעות [ו] [ז] וניסוך המים הלכה למשה מסיני אמר רבי יצחק כי גמירי הלכתא שלשים יום לפני ראש השנה ואתו הני תקון מפסח ומעצרת ואתנו בדידהו כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל והני הלכתא נינהו קראי נינהו [ו] (דתנן) [ח] [1] בחריש ובקציר תשבות ר' עקיבא אומר אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר [3] שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אלא חריש של ערב שביעית שנכנס

ונקל כדתמרי לעילו) : ונסיב הלמודא לפטורא. כדתמרינן הכי מין: **דאם כן.** דהוי לקי: **כל הני פרטי.** לפרטיך בהדיא לתקור בשביעית זריעה וזימור קלילה ובצילה: **למה לי.** לכתב רחמנא הלא לומיכרא להאי הוא דלוקה וכו' שמע מינה מחריסה לא לקי: **ימים שלפני ראש השנה.** של שביעית שהוא תוספת על השביעית: **דתניא מבחריש ובקציר.** כדתמר לקמן מס מינו ענין לשביעית שהרי כתיב [3] שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור מנהו לענין שביעית שנכנס לשביעית דשביעית נמי אסור: **כדבעינן למימר לקמן.** גמר שבת שבתון משבת בראשית [א] : **כל זמן שיפה לפרי.** כלומר כל זמן שחריסה יפה לפירות שגדלו בשביעית היינו נמי קרוב לעלרת אבל מכאן ואילך לא הוי כמתקן פירות שביעית: **שדה לבן.** של תבואה: **שחלוה הלחה.** שכלין הגמיאים של שנה שביעית דעד השתא שעתא מהני חריסה לזריעה דשנה זו אבל משתכלה הלחה אינו יכול לחרוש לתמוז לתורם כמורם לעורך שביעית היינו כל זמן שבני אדם מורסין ליטע מקשאות: **נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו.** כלומר נתת דבריך לשיעורין שפעמים זה מורם קודם מביאו ליטע מקשאות: **על שני פרקים.** לפסח ועלרת: **ובטלום.** למורסין על רחש השנה: **מקנתא דשמאי והלל.** דלרבי שמעון לתמר עד פסח ועד עלרת והיינו לליבא דב"ש וב"ה: **כך התנו.** שמאי והלל בשעת מקנתם: **דידהו היא.** מקנתם היא: **תורתן.** מקום: **י' נטיעות.** המפוזרות בתוך בית סאה שהוא ג' על ג' מורסין כל השדה שלה [ט] בשבילן בערב שביעית עד ר"ה ומתרי לה בפ"ק דשבת (ג) [ד"ה שהרי] ובמשמעותיה דקרא שבת להמתיר:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואתו ב"ש וב"ה וגזרו מפסח ומעצרת ומתו בתקנתא דילהו וכו' ועד העלרת דכל הרולה לנטול כו' לא נטל אלא הפסח והעצרת עד ל' כו' כ"ל והד"ק: (ב) תוס' ד"ה ר"ש כו' מהא ליכא למימר לעיל מתניתין דר"ש דתמר וכו' לא שמיע ליה. ר"ב כלומר לא קבילא ליה הא דתמר דהתירו מוספת שביעית ולכך הוה אמר הכי משום דליכא למיפרך כל"ל: (ג) ד"ה שהרי וכו' תנהו גבי שביעית ובמשמעותיה דקרא שבת להמתיר:

הגהות הגר"א

[א] גמ' וכ"ל כו'. כ"ג בירושלמי [שביעית פ"ט] ולמה לי תניתוה מקולי כ"ש ומחומרי ב"ה פעמים שאין הנמיאים מגיעין ואין הליבה מגיעה [לא כתוס' ד"ה עד עלרת]:

מוסף רש"י

אשתומם כשעה חדא. שתף והיה מתמה מה יענה (חולין נא.). ועד' דניאל ד טז). עשר נטיעות. מפני היל נכנד זרעים (שביעית פ"ט מ"ו) עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה, שאין בין זו לזו פלג כמה שיש בין זו לחבירתה, ואפילו בית סאה שהוא ג' אמה על ג' אמה מפוזרות לאורך ולרוחב כאום, מורסין כל בית סאה בשבילין ערב שביעית עד ר"ה, אע"פ שאמרנו מין התורה לוסיף מחול על הקדש, כדמפקא לן מנחמרים ובקליר תסגור, מרים של ערב שביעית הנכנס לשביעית, ואסור לחרוש שלשים יום לפני ר"ה, כדאמרינן בשמעתא קמייתא דמו"ק מקרא, נטיעות נאמר הלכה למשה מסיני שמותר לחרוש מחמיהם עד ר"ה כדי שלא יבצו, ואם עשר הן ומפוזרות כהלכתן כאום בית סאה כולה ומותר לחרוש אף אחר כן בשבילין, אבל אם אינם עשר או שאינן מפוזרות כהלכתן, אסור אפילו בית אחת ואחת כשיטול ימקפה לפי חשבון עשר בית סאה, ובשלמה זקנים נאסר ג' יום לפני ר"ה כדאמרינן (לקמן) לר' ישמעאל מהלכתא ולר"ע מקרא, ומכאים עשו סייג לתורה ואסרו בשדה הלבן מפסח ואילך ובשדה האילן מעצרת ואילך, ואמרו בזקנים מפני שיזקנים הרבה שלא לילות בית סאה הרי אלו מלטרפים ומורסים כל בית סאה בשבילין עד עלרת, לפי שכולו צריך להן וילמה מתורת שדה לבן ועשרת שדה אילן, ואם אינם שלא מורם לכל אחד מהאי לפי חשבון עד עלרת והשאר אסור מפסח ואילך (סוכה לד:). ערבה. למקדש, דאילו ערבה לגולב מקלתי נפקא (שם). וניסוך המים. לתמידין של שחר שבעת ימי החג, כדאמרינן בפרק גולב וערבה (מת.) והתם מפרש טיבו מנכסין בין מים בין יין, וכל קרבנות כל ימות השנה אין נקריבים אלא יין, מון מן החג בתמיד של שחר שלריך שני ניסוכין (שם). הלכה למשה מסיני. אלו שלשה נשתלו בבית המדרש ונעין להם מן התורה, והשיבו שהלכה למשה מסיני הם ושמע השומע וגרסה כסדר שלמעלה (שם). אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית. דעל כרחך מע"ג לריסת דקרא בשבת קלי, לכתיב ששת ימים תעבוד, סיפיה לשביעית קלי, דאי לשבת, תרים וקציר הוא דאסור שלר מלאכות מי ארו (ר"ה ט.) דעל כרחך בשביעית דשמיטה הכתוב מדבר, דאי כדכתיב לאוים השביעי קלי, מאי שבת תרים וקציר דעקר, אלא ה"ק שבת ימים תעבוד ובשביעי תשבות, והשאה שאתה עובד בהן בחרים וקציר תשבות (מכות ח:). אלא חריש של ערב שביעית. אלא יתרום שדה אילן ערב שביעית תרים שיועיל לשביעית (ר"ה שם).